

MALMÖ HÖGSKOLA

Studie- och
yrkesvägledarutbildningen
Individ och samhälle

Examensarbete
10 poäng, grundnivå

Postmodern vägledning

Postmodern counseling

Magnus Skråge
Dennis Isosalo

Studie- och yrkesvägledarexamen 120 p

Datum för slutseminarium 2006-05-22

Examinator: Anders
Lovén

Handledare: Ann-Christine
Ringström

Sammanfattning

I detta arbete har vi haft som syfte att utreda om det postmoderna samhällets värderingar skapar ett behov av att förändra vägledningen i riktning mot en holistiskt inriktad vägledning, i arbetet betecknad som Personlig vägledning. Resultatet i arbetet tycker vi visar att det föreligger ett sådant behov. Mycket talar för att vi till stora delar redan lever i det postmoderna samhället och därför anser vi att det är angeläget att vi i vägledningskretsar diskuterar detta vidare. Vi vill även se fortsatt forskning inom området av samma skäl. Arbetet bygger på litteraturstudier och som teoretisk grund ligger Konstruktivistisk vägledning.

Nyckelord

Studie- och yrkesvägledning
vägledning
postmoderna samhället
samhällsutvecklingen

Skynda långsamt, sa vägledaren som stannade vid grönt ljus.

- Det blir ändå snart rött...

Innehållsförteckning

Sammanfattning

1. Inledning	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte	6
1.3 Problemformulering	6
1.4 Definitioner	6
2. Metod	9
2.1 Urval	9
2.2 Reliabilitet	9
3. Teoretisk grund	11
3.1 Vägledningsprocessen	12
4. Litteraturstudie	13
4.1 Livsvägledning	13
4.2 Det postmoderna samhället	18
4.3 Det postmoderna samhällets värderingar	25
5 Intervjuer	30
5.1 Fallbeskrivningar	30
5.2 Intervjusvar	34
6 Resultat och analys	45
7 diskussion	47
7.1 Fortsatt forskning	48
Referenser	49

1 Inledning

Vägledningens utveckling har genom historien följt den övriga samhällsutvecklingen.¹ Om samhället förändras kan med andra ord även vägledningen behöva förändras. Vi har i vår yrkesutövning under en tid diskuterat tecken på värderingsförändringar hos människor som kanske skulle kunna härledas till det paradigmskifte samhället är på väg att genomgå. Om detta är riktiga iakttagelser kan detta innebära att även vägledningen behöver förändras. Detta är den utgångspunkt vi haft när vi startade vårt arbete.

1.1 Bakgrund

I vår yrkesutövning har vi under senare år tyckt oss se en tendens bland ungdomar att de jämfört med tidigare har andra värderingar inför framtiden och inför livsplanering. När vi började diskutera ämnet med arbetskollegor växte det fram en bild av människor som oavsett ålder eller generation resonerar på liknande sätt runt arbete, yrke och karriär. Vi tyckte oss gemensamt se att människor tenderar till att värdera arbete som mindre viktigt än tidigare. Eftersom vi som de flesta svenskar sitter fast i en luthersk arbetsmoral² där arbetet är grunden för människors identitet, kändes det som framträdde provocerande, fast samtidigt till viss del lockande och kittlande. Ur detta växte idén runt detta arbete fram.

Det talas allmänt om att samhället befinner sig i ett paradigmskifte. Vi är på väg från industrisamhället in i ett nytt samhälle, kunskapsamhället, informationssamhället, nätverkssamhället, namnen är många. Denna omvälvelse blev påtaglig i 90-talets början då näringslivet stod inför en stor strukturomvandling och Sverige hamnade i en stor ekonomisk kris.³ Denna kris blev kanske klivet in i den postmoderna ekonomin där samhället sedan successivt förändrat sig i riktning mot det postmoderna, och formerade sig sedan i takt med att människorna blivit mentalt redo.⁴ Kanske kan man säga att det postmoderna samhället är det samhälle som vi levit i sedan millennieskiftet. Vi får stöd för detta i inledningen på boken Tjugo världar⁵ där de anger millennieskiftet som slutet för en epok och början på något nytt. Vägledningens utveckling har genom historien följt den övriga samhällsutvecklingen⁶ och utifrån det började vi fundera på vems normer som bäst speglar dagens samhälle.

¹ A. Lovén Kvalet inför valet kap.3. 2000

² B. Wahlström Efter stålbadet 1993

³ M. Lindgren Paradigmskifte i omvärldsanalysen WWW.framtidsstudier.se

⁴ B. Wahlström Efter stålbadet 1993

⁵ Kairos future AB Tjugo världar 1998

⁶ A. Lovén Kvalet inför valet 2000 kap.3.

Representerar den här gruppen människor de värderingar som det nya samhället har skapat, och finns det ett behov av att förändra vägledningen för att bättre bemöta människor med de nya värderingarna? Om det nu är så att människor värderar yrke, karriär och arbete lägre nu än tidigare, borde vägledningen i högre grad fokusera på andra delar av människors liv.

För att beskriva dagens vägledning väljer vi att använda de definitioner av begreppen, studie- och yrkesvägledning och personlig vägledning som A Lovén tar upp i Kvalet inför valet. Studie- och yrkesvägledningen skall syfta mot studie och arbete medan personlig vägledning inbegriper hela människan i vägledningen. Dessa olika begrepp representerar de sätt som vägledningen bedrivs på idag och i vägledningssamtalen överlappar och kompletterar dessa varandra i olika hög grad. Vägledningssamtalen inbegriper oftast både dessa begrepp och båda äger samma tyngd. Utgångspunkten är att båda synsätten skall ingå i samtalet. Kan det vara så att i det postmoderna samhället har människor ett mindre behov av studie- och yrkesvägledning? En holistiskt inriktad, personlig vägledning, inriktad på att ge individen möjlighet att maximera sin livskvalitet kanske ligger mer i linje med det nya samhällets människors behov? Vägledningen borde kanske med andra ord, i första hand fokusera på de delar som inte inbegriper studie- och yrkesvägledning och då kommer studie- och yrkesvägledning snarare bli en följd av den övriga vägledningen? Personlig vägledning skulle till och med kunna leda fram till att individen väljer att avstå från utbildning, karriär och arbete då det är andra prioriteringar i personens liv som ger livskvalité.

Personlig vägledning är inte detsamma som terapi. Här använder vi Peavys definitioner som framför allt handlar om att terapi behandlar ett sjukligt tillstånd. Terapi grundar sig på att individen lider någon brist och att personen ska bli frisk.⁷

Vägledning handlar om att ge människor redskap för att de själva ska kunna välja, förstå och förbättra de villkor som styr deras vardag. Det är en process som hjälper människor att skaffa sig en uppsättning interna redskap för urval, beslutsfattande, bedömning och analys. Vägledning är inriktat på att lösa konkreta, praktiska problem i människors tillvaro, fokuserat direkt på problem i människors sociala vardag.⁸

Som teoretisk grund har valt att använda Peavys Konstruktivistisk vägledning eftersom vi anser att den teorin passar väl in på våra tankar runt den hela människan.

⁷⁻⁸ R. Vance Peavy Konstruktivistisk vägledning sid,18-20

Vår målsättning med detta arbete är att undersöka om vägledningen behöver förändras, mot fokus på personlig vägledning. Genom detta arbete kan vi förhoppningsvis vända på några begrepp och skapa ett bidrag i debatten runt dessa frågor i vägledningkretsar.

I arbetet tänker vi söka svar på vår problemformulering i litteraturen som beskriver och definierar det postmoderna samhället. I redovisningen kommer vi att dels beskriva det postmoderna samhället och dess utveckling, dels sammanställa det postmoderna samhällets värderingar. Dessa sammanställda postmoderna värderingar skall vi utreda i förhållande till begreppen personlig vägledning och studie och yrkesvägledning för att se hur väl de båda begreppen motsvarar de postmoderna värderingarna. Vi kommer även i arbetet inbegripa andra forskningsrapporter inom området livsvägledning för att se om dessa rapporters analyser av samhällsutvecklingen och vägledningens utveckling motsvarar våra analyser. Tillsammans med litteraturstudien kommer vi även att genomföra ett antal intervjuer i syfte att stärka våra resultat.

1.2 Syfte

Att utreda om det postmoderna samhällets värderingar skapar ett behov av att förändra vägledningen i riktning mot personlig vägledning.

1.3 Problemformulering

Kräver det postmoderna samhällets värderingar att vägledningen i första hand inriktas mot personlig vägledning och i andra hand mot studie- och yrkesvägledning?

1.4 Definitioner

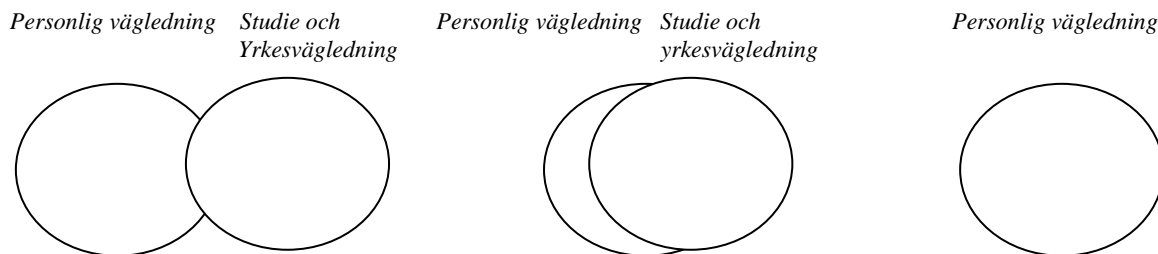
Studie- och yrkesvägledning

Studie- och yrkesvägledning är vägledning som "har fokus på människors framtida situation avseende arbete och utbildning."⁹

⁹ A. Lovén Kvalet inför valet 2000

Personlig vägledning

Personlig vägledning är vägledning som syftar till att bearbeta individens hela livssituation.¹⁰ Själva vill vi förtydliga denna definition på följande sätt: En vägledning som innefattar en holistisk syn på människors liv såsom utbildning, karriär och arbete, ekonomi, socialt liv, kulturellt liv, relationellt liv, fysiologiskt liv, politiskt liv och hälsa samt existentiella frågor. Målsättningen är att med utgångspunkt från individens perspektiv, förutsättningar och livssituation, skapa ett så bra liv som möjligt för individen. Att ge individen möjlighet att maximera sin livskvalitet. Till vår hjälp har vi här använt Mats Trondmans uppräknings av marginaliseringsprocesser.¹¹ Personlig vägledning kan leda fram till att individen väljer att avstå från utbildning, karriär och arbete då det är andra prioriteringar i personens liv som ger maximal livskvalité.

Figuren visar olika relationer mellan personlig vägledning och studie och yrkesvägledning.

Personlig vägledning kontra terapi

Här har vi valt att använda Peavys förklaring om hur vägledning skiljer sig från terapi.

Vägledning: Vägledning handlar om att ge människor redskap för att de själva ska kunna välja, förstå och förbättra de villkor som styr deras vardag. Det är en process som hjälper människor att skaffa sig en uppsättning interna redskap för urval, beslutsfattande, bedömning och analys. Vägledning är inriktat på att lösa konkreta, praktiska problem i människors tillvaro, fokuserat direkt på problem i människors sociala vardag.¹²

Terapi

Terapin handlar ofta om sjukliga tillstånd, någon som är "sjuk" behöver läkas. I terapin ställer man ofta en diagnos att individen lider av någon slags brist. Individen ska bli frisk.

¹⁰ A. Lovén Kvalet inför valet 2000 sid, 26-27

¹¹ Red N Bunar, M Trondman Varken ung eller vuxen sid, 13

¹² R. Vance Peavy Konstruktivistisk vägledning sid, 18-20

Tendens En strävan, antydd utveckling i viss riktning (Nationalencyklopedin)

Det postmoderna samhället

Det postmoderna samhället definieras vi som det Svenska samhället efter år 2000 och de nästkommande decenniernas samhälle.

Den postmoderna människan

De människor som lever i Sverige efter år 2000 och de nästkommande decennierna, är människor i det postmoderna samhället då alla människor i dag, mer eller mindre bär på värderingar som formats av samhällsutvecklingen.

Värderingar

Med värderingar menar vi "djupt liggande övertygelser och förhållningssätt som är relativt bestående över tiden". En värdering är "något som är fastare än en åsikt eller opinion, men mer föränderlig än individens personlighet". Förändringar vad gäller människors värderingar handlar om att skönja tendenser. Det är långt ifrån så att alla eller ens de flesta i samhället bär dessa värderingar utan det är mer förändringen och riktningen i förändringen som är intressant.¹³

Det postmoderna samhällets värderingar

Med det postmoderna samhällets värderingar menar vi de värderingar som är specifika för det postmoderna samhället och som skiljer sig från de tidigare samhällsperioderna.

¹³ M Lindgren Vad svenska folket tycker 1995 sid, 6

2 METOD

Den metod vi använt i arbetet är beskrivande studie byggd på litteratur.

Vi har även genomfört djupintervjuer med fyra personer.

2.1 Urval

Valet av litteratur har utgått från målsättningen att inom ämnesområdet få bred spridning i urvalet av litteratur och skrifter. En del material är hämtat från Internet. I arbetet sammanfattas de fakta som framkommit i litteraturen.

2.2 Reliabilitet

Reliabiliteten i framtidsforskningen.

"Den blir inte som vi tror! Det är det enda som egentligen går att veta om framtiden." ¹⁴
Framtidsforskning är ett forskningsområde där det föreligger viss problematik vad gäller reliabiliteten. Vi vill därför nedan redovisa en kort beskrivning av framtidsforskningen.

Olika typer av framtidsstudier

Institutet för framtidsstudier framhåller tre olika metoder som kan urskiljas i framtidslitteraturen:

- Prognosmetoder
- Scenarier
- Expertråd

"Prognosmetoder är den kanske mest klassiska formen. De bygger vanligen på en framskrivning av en historiskt observerad trend. Utifrån olika antaganden om vilka bakomliggande faktorer som påverkar trenden kan man sen göra en prognos över ett fenomenets framtida utveckling. Modeller uppbyggda på det här sättet kan vara mycket sofistikerade. Generellt gäller dock att ju mer komplexa system man vill studera, desto svårare blir det att upprätthålla en lång sikt (Jämför väderleksprognoser).

Scenarier är en populär teknik, som oftast bygger på mer kvalitativa framskrivningar av historiskt observerade trender. Ofta arbetar man med olika typer av ytterlighetsscenarier, för att fånga in en "möjlig" framtid. Scenarierna har genom sin ofta öppna form den fördelen att de fungerar bra för att stimulera till debatt.

¹⁴ E Westholm: Framsyn Ett möjligt samtal om kommande decennier www.framtidsstudier.se

Expertråd är en annan populär metod som finns i flera varianter. En tidig variant var så kallade delfi-modeller, undersökningar som byggde på ett stort antal experters utsagor om framtiden. Idag arbetar man ofta med expertbaserade paneler, där diskussionerna ersätter de enkla utsagorna eller enkätsvaren. I många studier är det kombinationer av de tre teknikerna som används. Det kan med utgångspunkt från reliabiliteten vara problematiskt att hantera litteratur där till exempel olika ytterlighetsscenarion presenteras. Reliabiliteten kan dock enligt vår mening uppnås genom att formera de gemensamma tendenserna som framträder i litteraturen, det är den gemensamma bilden som skapar reliabiliteten i vårt arbete.

3 KONSTRUKTIVISTISK VÄGLEDNING

Vi vill här redovisa några, vad vi anser i vårt tycke, centrala delar i den Konstruktivistiska vägledningen och som vi tycker är en god teoretisk grund för det vi kallar för personlig vägledning.

Vägledningen skall vara en generell livsplaneringsmetod. Livsplanering skall ses som ett holistiskt begrepp och se till hela människan. I vägledningssamtalet ska hela människans liv ingå och inte lösryckta delar, som exempelvis utbildning och yrke. Syftet med vägledningen är enligt Peavy, att "hjälpa människor att utvärdera, acceptera och förändra olika sidor hos sig själv, sitt förhållande till andra och de ramar som omger deras liv".¹⁵ Vägledningen skall hjälpa människor att skaffa sig en "uppsättning inre kriterier för urval, beslutsfattande, bedömning och analys"¹⁶ Det vill säga att det handlar om förbättra individens möjligheter att göra rationella val. Vägledningen ska ge människor möjlighet att utforska vad det innebär att leva sitt liv som hon gör just nu och därmed hjälpa henna att reflektera över hur hon skulle kunna leva livet i framtiden.¹⁷ Ett av målen med vägledning är att stärka den vägledningssökandes möjligheter att delta i samhällslivet. Samhällslivet innebär inte bara arbete utan även att kunna rösta, utöva fritidsverksamhet, leva familjeliv, ägna sig åt religion, utveckla sina kompetenser, vidareutbilda sig och vårda sin hälsa. "Vägledningsprocessen bör förstärka individens möjligheter att öka kontrollen över sitt egna liv och sina personliga förhållanden, även också egna tankar, känslor och projekt."¹⁸ Vägledning skall vara en verksamhet där man kartlägger olika tänkbara valmöjligheter i livet och olika vägar genom det sociala landskapet.¹⁹ Den skall även syfta till att tillsammans med den vägledningssökande, lösa konkreta vardagsproblem.²⁰

^{15 -18} R,Vance Peavy (Citat Konstruktivistisk vägledning sid 15-19)

^{19 -20} R,Vance Peavy (Konstruktivistisk vägledning sid 15-17)

3.1 Vägledningsprocessen

Levnadsrummet är ett centralt begrepp i den Konstruktivistiska vägledningen och utforskandet av detta är också starten och grunden för vägledningen.²¹ Levnadsrummet centrala kärna är jaget, i form av det handlande, väljande och medverkande jaget. Med levnadsrummets hjälp uppfattar och tolkar människor världen, oss själva och vårt förhållande till andra. Det styr även vårt agerande. Det formas av våra livserfarenheter och våra upplevelser. Det styr vårt agerande i den sociala tillvaron via idéer, fördomar, föreställningar, trosuppfattningar, värderingar, vanor och inlärd beteenden.

Arbetet med att utforska levnadsrummet ska leda till en gemensam tolkning av den vägledningssökandes problem. Därefter kan arbetet med att finna en problemlösning eller metod som hjälper den vägledningssökande att hantera sina problem. Detta sökande består dels av ett val av färdriktning eller strategi, som syftar till att den vägledningssökande når en mer önskvärd framtid och dels av planering eller konstruktion, av ett personligt projekt, utformat för att nå det önskvärda målet. Ett personligt projekt är aktiviteter som för den vägledningssökande närmare sitt mål och dessa aktiviteter kan vara både mentala aktiviteter eller handlingar. Ett av syftena med detta, är att få den vägledningssökande att aktivera sig, att upptäcka och skapa meningsfulla aktiviteter som leder till bättre kvalifikationer att delta i den sociala världen. Att delta i den sociala världen handlar inte bara om att delta i arbetslivet och utbildning, utan även exempelvis friskvård, fritidsaktiviteter och familjeliv. Kort och gott handlar den konstruktivistiska vägledningen om att den vägledningssökande ska få en bättre upplevelse av livet.²²

Levnadsrummet har fyra semantiska regioner:²³

1. relationerna och intimsfären
2. arbetet och inläring
3. kroppen och hälsan
4. den andliga dimensionen

^{21 -22} R,Vance Peavy Konstruktivistisk vägledning sid, 118-119

²³ R,Vance Peavy Konstruktivistisk vägledning sid, 69

4 Litteraturstudie

4.1 Livsvägledning

Vi har i vårt arbete letat efter andra som skrivit eller forskat runt de idéer som vi har formulerat i vårt syfte och vår problemformulering. Dessa båda följande projektrapporter syftar till att försöka utveckla nya vägledningsmodeller för vägledning. Båda projekten har arbetat med arbetslösa inom arbetsförmedlingen. Viktigt är att först påpeka att båda projekten har haft som mål att få de vägledningssökande i projektet i arbete.

"Livsvägledning - tankar inför framtiden" AMS vägledningsenhet

"Livsvägledning - tankar inför framtiden" är en rapport som är ett resultat av ett metodutvecklingsprojekt inom Arbetsmarknadsverket. Rapporten är skriven av psykolog Ilona Bengts med hjälp av arbetskonsulent Per-Erik Finsén och båda har även ingått i projektet. Syftet med projektet var dels att studera framtidsfrågor och dels att utveckla tankar omkring en ny framtidsinriktad vägledningsmodell. Denna modell kallar de Livsvägledning. Grundtesen i Livsvägledning handlar om att människor i den förändringstid vi lever i idag har en unik chans att själva skapa framtiden. Vägen till att själva skapa framtiden handlar om att utveckla oss själva, utveckling av människan. Huvudansvaret för detta har personen själv, människan måste själv ta huvudansvaret för sitt liv.

Bakgrunden till denna modell är även här utvecklingen mot det postmoderna samhället och det faktum att det nya samhället kräver ett annat sätt att vägleda arbetssökande.

Till bakgrunden skall även tilläggas att projektet bedrevs mitt i den stora strukturomvandlingen och perioden av stor arbetslöshet i början på 90-talet.

I rapporten redovisas följande slutsatser om det postmoderna samhället

- En betoning på helheten i stället för uppdelning för till exempel arbete - fritid
- Frihet blir viktigare - valfriheten betonas
- Ickematerialistiska och existentiella värderingar blir viktiga
- Antihierarkiska värderingar och självbestämmande blir viktigt
- Ökat eget ansvar för våra liv
- Individualistiska värderingar och behovet av att tänka själv ökar
- Individuell utveckling och självförverkligande blir prioriterat
- Kapitalet kommer att sitta i huvudet
- Ökad flexibilitet och rörlighet

Psykologiskt perspektiv på framtiden

I rapporten förs även fram ett psykologiskt perspektiv på framtiden. Dels belyser det motsatsförhållande som finns mellan människans förmåga eller oförmåga att hantera frihet och utvecklingen som går från trygghetskultur till frihetskultur. Dels det faktum att samhället genomgår snabba förändringar vilket i sin tur skapar kaos och osäkerhet. Frihet och kaos kan båda leda till otrygghet och ångest men ur dessa krafter kan också utveckling och kreativitet uppstå. Paradoxen mellan människors förändringsobenägenhet och behovet av utveckling tydliggörs i detta kapitel. Här lyfts bland annat den norske professorn och psykologen Paul Moxnes tankar runt detta fram. De slutsatser rapporten drar av Moxnes forskning och teorier är att en viss mängd hot och ångest alltid kommer att befrämja inläring och utveckling. Att kunna hantera och tolerera en lagom mängd ångest är till och med en förutsättning för förändring, utveckling och växt. Det handlar med andra ord om att kunna lära sig att vända ångest till något konstruktivt i stället för att försöka avlägsna den samt att träna sig i att hantera ångest för att successivt höja sin toleransnivå.

I denna del resonerar man också om människans behov av det andliga, det existentiella. När det materiella inte fyller vardagen kommer frågorna som handlar om djupare plan upp hos människor.

Den teoretiska modellen för Livsvägledning

Grundsatsen i Livsvägledning är att vi idag (i början på 90-talet) har en unik chans att skapa möjligheter, skapa framtiden, både vad gäller samhället och samhällsutvecklingen som den individuella framtiden för mig själv som människa. Här skall dock noteras att det är det faktum att samhället förändras, paradigmskiftet i sig som ger denna möjlighet anser man, inte det nya samhället i sig. För att människan skall kunna skapa sin framtid behöver människan ges möjlighet att utvecklas. Att individen skall lära sig ta tillvara sina möjligheter, utveckla sin inneboende potential och sin outnyttjade kapacitet, samt ge den enskilde möjligheten att själv ansvara för sitt egna liv. Den vägledningssökande (arbetssökande i rapporten) skall själv äga sin egen ångest och själv äga lösningen på sin arbetslöshetssituation.

Målet för Livsvägledning är att utvidga människan och hennes resurser, skriver man i rapporten. Men underförstått handlar det om att människor i slutändan ska finna en ny sysselsättning.

Tanken med Livsvägledning är att ångesten ska användas som en drivkraft för utveckling och förändring. Därför får inte vägledaren snabbt lindra den vägledningssökandes ångest genom olika åtgärder. Vägledaren ska inte bara stå ut med att möta ångest, de skall även till viss del vara med och skapa ett visst tryck, för att skapa förutsättningar för utveckling och förändring.

Livsvägledningens generella vägledningsmodell

Livsvägledningens vägledningsmodell innehåller tre stora livsområden; Framtidsbild, Självbild och Livsvärden. Framtidsbilden handlar om att arbeta med människors framtidsbilder och framtidsvisioner och att jämföra dessa med det framtida samhället och den framtid man vill verka för. Livsområdet Självbild handlar om att inte bara medvetandegöra människor utan också om att utveckla och förändra. Syftet med detta är att människor ska få tillgång till sin förändringspotential, sin inre kraft, sin kreativitet och sitt ökade egna ansvar. Området Livsvärden handlar om värderingar och det värderingsskifte det postmoderna samhället för med sig. Även här fokuserar man på arbete och arbetslöshet. Livsvärden skall rusta människan för att mentalt bättre kunna hantera arbetslöshet och situationen på arbetsmarknaden. Frågor som berörs är frågor om livskvalitet, attityder och värderingar, djupare värden och existentiella frågor.²⁴

"Livsvägledning - En framtida vägledningsmodell" P Nilsson, P Åkerblom, Arbetsförmedlingen i Östersund

Grunden för författarnas idéer handlar om att vägledningen hänger ihop med samhällsutvecklingen och det postmoderna samhällets intåg kräver vidgat perspektiv i vägledningssökandet. Med andra ord måste nya idéer, visioner och metoder till för att möta vägledningssökande i dagens samhälle.

Människan lever och verkar i ett sammanhang där allt har ett samband. Det går inte att dela upp individen i delar utan livets alla delar hör ihop. Denna modell handlar om helhetsperspektivet där man ser vägledningen som en del av livsplaneringen.

Varför anser författarna att vägledningen behöver förändras?

Livsperspektivet avgör val av arbete eller utbildning och vi måste arbeta med hela den vägledningssökande i planeringen. Individen kommer därmed att ha behov av vägledning i ett flertal tillfällen i livet då utveckling är en kontinuerlig process. Vägledning handlar även om att skapa motivation, att hjälpa människor som tappat sin framtidstro.

Projektet

Boken är ett resultat av ett projekt "Livsvägledning i praktiken" som pågick under några år i slutet av 90-talet i Östersund.

²⁴ I Bengts, A Mora Livsvägledning - tankar inför framtiden 1994 kap,1-2

Syftet med projektet

Syftet med projektet var i första hand att utveckla en ny vägledningsmodell. Ett annat syfte var att utbilda och träna vägledare i regionen i livsvägledning. Övriga syften hade med de arbetslösa att göra som deltagare i projektet. De skulle få hjälp med att bryta sin passivitet till aktivitet, förhindra och minska långtidsarbetslöshet, ge deltagarna verktyg att lära sig hantera och förändra sin arbetslöshetssituation.

Bakgrund

Som bakgrund till arbetet använder de sig av Ilona Bengts och Per-Erik Finzén rapport och de tre begreppen, Självbild, Livsvärden och Framtidsbild. De vill dessutom vidareutveckla dessa tankar och därför har de tillfört två nya begrepp, Motivation och Nätverk. Motivation och Nätverk. Motivation skapar en vilja till förändring och Nätverk ger en social samvaro där Självbild, Livsvärden och Framtidsbild kan diskuteras. Nätverk skapar meningsfull relation till andra människor. Vägledaren ska genom vägledningen ge förutsättningarna för den vägledningssökande att sätta sig själv i fokus, hjälpa den sökande till självhjälp. Genom de två nya begreppen Motivation och Nätverk anser författarna att man uppnår en större helhet i arbetet med människor.

Modellen "Livsvägledning i praktiken"

"Livsvägledning" definierar författarna på följande sätt: " En utvecklingsprocess där individen med hjälp av stödjande insatser får fram och stärker sina personliga resurser för att både kort och långsiktigt sätta upp, genomföra, följa upp och förändra sina livsmål vad gäller arbete, utbildning och livet som helhet."²⁵

Perspektiv

Utvecklingsperspektivet är viktigt i Livsvägledning. Utgångspunkten är det föränderliga samhället och arbetslivet samt behovet av det livslånga lärandet.

Helhetsperspektivet är grunden i Livsvägledningen. Människans uppfattning om sig själv och omvärlden är avgörande för vilken roll individen tar sig i samhället, som i sin tur avgör inriktningen av yrke, utbildning, familj, intresse och livsmål. Att se den jag är innebär att upptäcka sig själv, sina behov, känslor och de val som format vem jag är. Med den förståelsen kan vi möta det som kommer, bryta gamla mönster, forma nya tankar och beteenden.

²⁵ I Bengts, A Mora citat Livsvägledning - En framtida vägledningsmodell sid, 8

Livsperspektivet är även det en del av Livsvägledningen. Då, nu och framtid är några nyckelbegrepp för hur den vägledningssökande kommer att göra sina val. Genom att förstå vår dåtid kan vi förstå nuet vilket kan vara grunden för att finna kraft för att möta framtiden. När människor förstår sig bättre har de ett perspektiv där de ser sina tidigare förändringar, sin egna utveckling vilket skapar en naturligare syn på ständig utveckling som något naturligt och en del av livet. Individen är en del av ett större sammanhang där utveckling ständigt pågår.

Synen på individens utveckling

människan är en individ livet igenom och fysisk, kognitiv, personlig och social utveckling går in i varandra livet ut.

- Utvecklingen bör ses som en livslång process.
- Utvecklingen är kontinuerlig men denna process kan störas på grund av negativa förhållanden i individens miljö.
- Individens utveckling är mycket formbar, människan kan vara mycket anpassningsbar livet igenom.
- I utvecklingen interagerar personliga egenskaper med uppfostran.
- Vi är alla personligheter och personligheten blir allt mer tydlig med åren.
- Individen är aktiv i sin egen utveckling.

Vägledaren

Vägledarens roll i Livsvägledning är enligt författarna att vara handledare, rådgivare, processledare och utvecklare. Vägledningen skall stödja, motivera och inspirera de vägledningssökande till eget ansvarstagande, ej till omhändertagande. Den ska hjälpa och lära de vägledningssökande att identifiera sina behov, upptäcka sina resurser och integrera dessa behov med livet. De ska få hjälp med att förbättra sin självinsikt, lära dem att lära och att se helheten. Allt detta ska leda fram till en långsiktig livsplanering. Den nya vägledarrollen är att vägledaren ska se vägledningen som en del av livsvägledningen och yrkesplaneringen blir en del av livsplaneringen. Med medvetenhet skall den vägledningssökande ges möjlighet att själv kontrollera sitt liv. Medvetenheten innebär att individen blir medveten om olika faktorer påverkan i olika valsituationer, att personen blir medveten om sina begränsningar och sina möjligheter.²⁶

²⁶ I Bengts, A Mora Livsvägledning - En framtida vägledningsmodell kap, 1-2

4.2 Det postmoderna samhället

Från bondesamhälle till postmodernt samhälle

Det svenska samhället har under de senaste 150 åren genomgått en mycket stor omvandling. Vi har utvecklats från ett jordbrukarsamhälle byggt på självhushållning via ett industrisamhälle, till ett tjänstemannasamhälle och nu sist in i ett nytt samhälle, det postindustriella samhället.

Jordbrukets betydelse för sysselsättningen minskade i och med industrisamhällets tillväxt under andra hälften av 1800-talet. Jordbrukssamhället präglades av stabilitet medan industrisamhället kännetecknas av förändringar.²⁷

I jordbrukssamhället behövdes i stort sätt inga pengar då ersättningen för arbete i huvudsak utbetalades in natura. Makten bestod i att äga jorden. I industrisamhället blev man lönearbetare. Det man tidigare gjort själv hemma fick nu i stället köpas för pengar. Makten bestod i att styra och äga kapital. Idag har makten förskjutits mot individen då det idag är en maktfaktor att äga kunskap.²⁸

Vid sekelskiftet hade mer än hälften av Sveriges befolkning sin försörjning via jordbruket.

Tjänstesektorn och industrisektorn stod då för ungefär var sin fjärdedel av sysselsättningen.²⁹ Runt 1935 sysselsatte industrin cirka 35 % och jordbruket i sin tur också cirka 35 %. Samtidigt sysselsattes cirka 30 % inom tjänstesektorn, i första hand den privata. Nu sjunker jordbrukets sysselsättningsandel medan industri- och tjänstesektorn stadigt ökar.³⁰

I början på 1960-talet blir tjänstesektorn den mest betydelsefulla näringsgrenen ur sysselsättningssynpunkt. Vid mitten av 1960-talet avtar ökningen av sysselsatta inom industrin. Att sysselsättningen inom industrin avtar ger dock ingen effekt på produktiviteten som fortsätter att vara lika hög eller högre.³¹

²⁷⁻³¹ I Bengts, A Mora Livsvägledning - En framtida vägledningsmodell kap, 1

I och med tjänstesamhällets intåg ökade efterfrågan på högutbildad arbetskraft. Produktionsvolymerna inom industrin, trots den avtagande andelen sysselsatta inom sektorn, hålls uppe genom den snabba teknikutvecklingen.³²

Det postmoderna samhället

I det postmoderna samhället automatiseras industriproduktionen i och med informationsteknologins intåg, vilket för människorna innebär att de frigörs monotona och enkla arbeten vid maskiner. År 2010 beräknas de anställda inom direkt produktion av varor och livsmedel vara cirka 20%.³³ Industrisysselsättningen minskar och reduceras till en kärna av kvalificerade yrkesarbetare och tekniker.³⁴ Produktionsvolymerna fortsätter dock att öka. År 2002-2003 växte exempelvis USA:s ekonomi mellan 1,3 - 5 % varje kvartal medan sysselsättningen minskade med 0,4% per kvartal.³⁵ Trots att det behövs allt mindre personal i produktionen, blir varor och produkter allt mer sofistikerade och tekniskt komplexa, samtidigt som priserna sjunker.³⁶ Det faktum att priset på rena tjänster (människotid) ökar i förhållande till priset på varor då motsvarande rationaliseringstakt inom varu- och informationshanteringen inte går att genomföra i den rena tjänstesektorn, kallas för det postmoderna dilemmat eller Baumols sjuka.³⁷ I det postmoderna samhället kan man urskilja två väsentliga iniktningar av sysselsättningen; kunskap och tjänster.³⁸ En stor ojämlikhet skapas mellan de som med hjälp av sin kunskap, kreativitet och kompetens, utvecklar och producerar, de som får erbjuda dessa människor tjänster och de som står utanför arbetslivet. I dagens Sverige försörjer 4 miljoner människor resten av de 9 miljoner människor som bor i landet.³⁹ De nya arbetsfälten finns inom kunskaps-, kommunikations-, service- och upplevelseindustrin.⁴⁰

³²⁻³³ I Bengts, A Mora Livsvägledning - En framtida vägledningsmodell kap, 1

³⁴ M Castell Nätverkssamhällets framväxt, 1996

³⁵ Kairos Future AB Rekordgenerationen, 2005

³⁶ Å. Andersson, P Sylvan Framtidens arbete och liv, 1997

³⁷ Kairos Future AB Rekordgenerationen, 2005 sid,161

³⁸ Å Andersson, P Sylvan Framtidens arbete och liv, 1997

³⁹ M Castell Nätverkssamhällets framväxt, 1996

⁴⁰ Å Andersson, P Sylvan Framtidens arbete och liv, 1997

De lågkvalificerade jobben finns att hitta bland detaljhandel och service av olika slag.⁴¹ Castell myntade uttrycket nätverkssamhälle, vars grundtes i grova drag kan anses vara att samhället strukturerar sig runt Internet.⁴² Den nya tekniken är förutsättningen för det postmoderna samhället. I nätverkssamhället formerar sig en maktelit av innevånarna i megastäder strategiskt placerade över jorden, vilka samverkar i ett aldrig sinande nätverksmönster.⁴³ Dessa megastäder kan även betraktas som regioner, där kunskap, kompetens, kreativitet och kultur finns samlad i ett kluster och regionernas betydelse kommer att öka till nackdel för staternas. Statens betydelse som bas för det politiska arbetet avtar alltså och i stället kommer det politiska arbetet tvingas över till ett globalt samordningsperspektiv. Medarbetaren är idag företagets största resurs.⁴⁴ Möjligheten till effektivare kommunikationer och den förbättrade infrastrukturen, både via internet och via en ökad möjlighet till resande, då kanske främst med flyg, har medfört att människor lever och verkar på en global arena och de deltar i både regionala och globala nätverk samtidigt. Kapitalets makt övergår till att istället vara hjärnans makt och de stora maktfaktorerna heter nu kunskap och kreativitet⁴⁵

⁴¹ M Castell Nätverkssamhällets framväxt, 1996

⁴² J Myrdal Berättelser om vår egen tid. Aspekter på framtidsstudier, www.framtidsstudier.se

⁴³ M Castell Nätverkssamhällets framväxt, 1996

⁴⁴ B Sandkull, J Johansson Från Taylor till Toyota, 1996

⁴⁵ Å Andersson, P Sylvan Framtidens arbete och liv, 1997

Den postmoderna arbetsmarknaden

Industrisamhällets uppdelning mellan löntagare och företagare är i det postmoderna samhället förlegat. Löntagaren skiljer på arbete och fritid, utbildning är något som man genomgår för att man måste. Detta är en instrumentell inställning till arbetet och arbetet har till syfte att tjäna pengar, som skall användas för andra behov. Självförverkligandet ska ske på fritiden. Företagaren som också tillhör industrisamhället, ser att han/hon har en uppgift att genomföra, en mission men har samma uppfattning om utbildning som löntagaren.⁴⁶ Det postmoderna samhällets arbetare skall i stället vara entreprenör, med dennes flexibla inställning och karriärist, med dennes helhjärtade engagemang och som ger allt för sin uppgift. Den postmoderna arbetstagen ser sitt arbete som ett eget företag. Företaget vill att arbetaren skall se sitt arbete som om de var delägare. Arbetslivet går från anställningstrygghet till anställningsbarhet.⁴⁷ Konkurrensen på den postmoderna, globala arbetsmarknaden är så hård att ett fullständigt engagemang i sitt arbete är ett krav och för att delta i det postmoderna arbetslivet måste man med andra ord brinna för sin arbetsuppgift.⁴⁸ Marknaden i det postmoderna samhället handlar om marknadsdeltagarnas val, val där man ständigt måste se till att bli omvald. Här måste man erbjuda det som man är allra bäst på, hålla högsta kvalitet och hela tiden marknadsföra sig så man inte blir bortglömd. Att leva på gamla meriter fungerar inte längre. En ökad förändringstakt och tätare paradigmskiftet kräver kreativare människor med förmåga att se framåt, tänka nytt och skapa nytt, vilket är nyckeln till framgång. Att vara det företag som först genomför ett snabbt och strategiskt riktigt skifte genom snabba, genomgripande och hos arbetstagen väl förankrade förändringar, får stora konkurrensfördelar.⁴⁹ Det postmoderna arbetslivet är i stora delar mycket flexibelt och växlande. Färre människor har fasta anställningar och många vandrar i stället mellan tillfälliga anställningar och projektanställningar. Kunskap blir allt mer en färskvara som hela tiden måste uppdateras och underhållas. Arbetstagen måste vara mycket rörliga, ständigt intresserade av att utveckla sig och individen kommer att få ta betydligt större ansvar för sitt liv själv.⁵⁰

⁴⁶ P Nilsson, P Åkerblom Livsvägledning - En framtida vägledningsmodell 1999 kap, 1

⁴⁷ Kairos Future AB Tjugo världar, 1998

⁴⁸ Tomas Lönn Carpe Diem,

⁴⁹ K Andersson, C Lernberg, M Lindgren Fördel Sverige, 2002

⁵⁰ I Bengts, A Mora Livsvägledning - tankar inför framtiden, 1994

Arbetstidens utveckling

Allt sedan industrialismens har svenskarna utnyttjat den stigande produktiviteten till att förkorta arbetstiden. När BNP per capita vuxit med 10 procent har arbetstiden fallit med 2 procent. Den genomsnittliga svensken arbetade vid 1870-talets början ungefär 3000 timmar per år. Vid 1980 talets slut arbetade svensken i genomsnitt 1500 timmar per år. Fortsätter denna trend så kommer den genomsnittlige svenskens arbetstid sjunkit till 1200 timmar inom 25 år. Läger man sedan till att livslängden ökar samtidigt som tiden i arbetslivet minskar (vi utbildar oss längre och går i pension tidigare) så blir den procentuella tiden för arbete i livet mindre och mindre. År 1900 arbetade svensken cirka 23 procent av sin totala livstid och fortsätter denna utveckling kommer den genomsnittlige svensken 2010 att arbeta 8 procent av sin livstid. Fritidens beräknade utveckling under samma period är från 34,4 % år 1900 till 47,6 år 2010.

Konsumtionsmönstrets utveckling

I jordbrukssamhället gick större delen av människors resurser till livets nödvändigheter. Föda, kläder och kostnaden för en minimal bostadsstandard tog huvuddelen av inkomsten. Så är inte fallet längre.

När levnadsstandarden höjs så ändras människors konsumtionsmönster. I de rika länderna lägger människor dubbelt så mycket av sin konsumtion på boendet, fritidsintressen, hälsan och kontakter med omvärlden i förhållande till livets nödvändigheter mot vad människor i de fattiga länderna gör. Framför allt sjunker andelen av konsumtionen för livsmedel. 2010 beräknas andelen för mat, dryck, tobak av totalkonsumtionen i Sverige ligga på 13 %. Svenskens genomsnittsinkomst har sedan 1870-talet fram till slutet av 1990-talet ökat med cirka 25 gånger och köpkraften kan under samma period ha ökat med upp till 50 gånger. Nu är det inte säkert att den individuellt upplevda välfärden vuxit i samma tempo då upplevelse av välfärd är något subjektivt. Däremot ger ovanstående siffror en uppfattning om utvidgningen av resursbasen och det personliga ekonomiska handlingsutrymmet.⁵¹

⁵¹ Å Andersson, P Sylvan Framtidens arbete och liv, 1997 S 17-18, 22-25

Människorna i det postmoderna samhället: De unga

The MeWe generation eller människor födda i mitten av 80-talet är en generation som är födda till individualister. Men samtidigt som de fokuserar på sig själva är det en generation som värderar sitt nätverk, vännerna och familjen oerhört högt. När man säger att MeWe:s är individualister betyder detta med andra ord inte att de är egoister. Individualismen handlar mer om tilltron till det egna jaget, att vara fri att göra sina egna val och lita på sitt omdöme. I denna individualism ingår även ett ökat fokus på självförverkligande, att fokusera på det som ger deras liv värde och mening. En tredje dimension på MeWe:s individualism är den ökade variationen på personliga uttryck och preferenser, individens önskan att skilja ut sig mot mängden.⁵² MeWe:s största livsmål är att maximera sina personliga möjligheter. Med många möjligheter i livet kan man känna sig fri. Genom det möjlighetssökande livet, med många valmöjligheter, och friheten att göra det man själv vill och önskar, får man ett gott liv. De är optimistiska inför sin framtid och de tror det är möjligt att uppnå det de strävar efter. Att öka sina möjligheter i livet handlar om att röra sig ut i världen, att stanna där man är innebär stagnation. Ökade möjligheter får man också via en bra utbildning, gärna på universitetet. Att utveckla sin emotionella intelligens är också viktigt, då det är en förutsättning för framgång att anpassa sig till andra människor man möter. Att hitta ett meningsfullt och utvecklande arbete ser de som ett sätt att få ökade möjligheter i livet. En dröm för många är att få leva på en hobby eller ett intresse. Att aldrig missa en möjlighet, ta en del chanser och att ständigt ta sig vidare är ytterligare viktiga förutsättningar för MeWe:s att maximera sina möjligheter. Men skulle man nu misslyckas så ska man ändå vara glad för det man uppnått och framför allt, skyll inte misslyckandet på någon annan. Det är upp till dig själv om du ska lyckas i livet.⁵³ Denna generation vill som poängterats tidigare, inte tillhöra någon gruppering eller livsstil, de vill vara sig själva. De inre värdena är viktigare än ytan, och de vill vara det de känner och det de gör. Möjligheten att få pröva och växla personlighet är en viktig del i sökandet efter sig själv.⁵⁴ Det viktigaste i livet tillsammans med självförverkligandet är de nära vännerna. Dessa behöver inte vara många men antalet mindre nära vänner kan vara stort. Dessa lösare bekantskaper kan finnas över hela världen och många MeWe:s blir globalister.⁵⁵

⁵²⁻⁵⁵ Kairos Future AB MeWe generation, 2005 kap 1-4

Vännerna är ofta formerade i olika grupper eller nätverk, som sällan mixas med varandra. Många nätverka är samlade runt ett intresseområde och där är de globala kontakterna vanliga.⁵⁶ Tekniken är redskap man använder sig av för att upprätthålla sina kontakter. Teknik i sig är inte intressant, utan det som betyder något är det man kan göra med den. När kontakten med vännerna blir viktig, innebär detta att MeWe:s lätt blir beroende av tekniken, de vill ständigt vara uppkopplade och har svårt att stänga av datorn och mobiltelefonen.⁵⁷

Att inte känna sig fri är något som denna generation starkt försöker undvika, mer än tidigare generationer. Därför har de även en kluven inställning till att bli vuxen eftersom det innebär att ha ansvar för någon mer än sig själv. Att bli vuxen ses som en av flera livsstilar och det är ett möjligt val bland många. Även arbete måste få kännas fritt, man ska arbeta för att det är kul och det är under inga omständigheter en plikt att arbeta. Arbete ska innebära att få vara tillsammans med vänner och att utveckla sig själv.⁵⁸

De unga kvinnorna i den här generationen är starka och till stora delar framgångsrikare är de unga männen. Dessa kvinnor har mer av det postmoderna tänkandet i sig än vad de unga männen har. De har högre ambitioner, är aktivare, har en starkare drivkraft generellt, de är inte passiva och omhändertagande i samma utsträckning som tidigare generationer och fortsätter detta försprång att hålla i sig framöver så kommer makten att förskjutas i riktning mot kvinnorna.⁵⁹

Människorna i det postmoderna samhället: de äldre

1,2 milj svenskar är födda mellan 1945 och 1954 och de växte upp under rekordåren på 1950- och 1960-talen. Årskullarna var rekordstora med som mest 130 000 födda per år i slutet av 40-talet. När de ska gå i pension är de många och de kommer inte att vara som tidigare generationers pensionärer. När ATP infördes i Sverige var de nyblivna pensionärerna "gamla" och skröpliga. Slitna av ett långt och hårt arbetsliv. Pensionen blev en välförtjänt lugnare tillvaro under några sista år. Då medellivslängden var 73 år blev inte pensionsåren så många. Pensionen var relativt låg och de var inte någon resursstark grupp i samhället. Dagens pensionär är fysiskt starka med hälsan i behåll. Många har även en relativt god ekonomi och de kommer att vara pensionärer under många år då medellivslängden i dag är 80 år.⁶⁰

⁵⁶⁻⁵⁹ Kairos Future AB MeWe generation, 2005 kap 5-7,9

⁶⁰ Kairos Future AB Rekordgenerationen, 2005 Sid, 13,16,20

Rekordgenerationen ser pensionen som en frihetstid mellan ansvarsår och ålderdom på samma sätt som tonåringar ser tiden mellan barnaår och vuxenliv.⁶⁰ Pensionen ska bli en ny lustfylld tid utan ansvar och hårt arbete och de längtar bort från det hårda arbetslivet, bort från tvång och inrutad tid. De vill också gå i pension tidigare än vid 65 års ålder.

Denna generation kommer förmodligen att vara den generation under överskådlig tid som får den förmånligaste pensionstiden vad gäller ekonomin. Dessutom vill de använda sina pengar, inte spara dem som tidigare generationer. De tänker spendera pengarna på resor och upplevelser.⁶¹ Tiden vill de lägga på vänner, sina gamla intressen och på att utveckla nya men de vill framför allt lägga tid på att resa, helst i kombination med hälsa och upplevelse. De vill gärna utveckla sig genom att gå på kurser och föreläsningar, 7 % vill till och med ägna sig åt akademiska studier!⁶² De är kluvna inför arbete efter 65, de både vill och inte vill. De gillar sitt arbete men längtar efter frihet. Om de lockas kvar i arbete vill de ofta fortsätta med samma arbete. Det är möjligt att de kan tänka sig projektjobb, tillfällesarbete. Detta kan skapa en ny arbetsmarknad, en flexmarknad för seniorer. De skulle kunna lösa tillfälliga behov eller fungera som mentorer och coacher. Kanske skulle de kunna göra det lilla extra som inte blir gjort.⁶³

4.3 Det postmoderna samhällets värderingar

Allmänt om värderingar

Det kan vara bra att först kort, återigen definiera vad en värdering är. Här finns det många tolkningar men i vår avgränsning har vi valt att definiera värderingar på följande vis: Med värderingar menar vi "djupt liggande övertygelser och förhållningssätt som är relativt bestående över tiden". En värdering är "något som är fastare än en åsikt eller opinion, men mer föränderlig än individens personlighet".⁶⁴

Värderingarna, ihop med kunskap och erfarenheter används av individen för att få svar på tidens frågor. Detta kallar vi för åsikter och är det en grupps svar på tidens frågor, kallar vi detta för opinioner. Våra svar ändras i takt med samhällets förändringar. Ett samhälles

⁶⁰ Kairos Future AB Rekordgenerationen, 2005 sid 22

⁶¹ Kairos Future AB Rekordgenerationen, 2005 sid 46-49

⁶² Kairos Future AB Rekordgenerationen, 2005 sid 53-57

⁶³ Kairos Future AB Rekordgenerationen, 2005 sid 73-79,162

⁶⁴ M Lindgren Citat Vad svenska folket tycker 1995 sid 6

värderingar förändras successivt dels genom generationsväxlingen, gamla dör och unga med delvis andra värderingar, tillkommer, dels genom den påverkan samhällets förändringar har på befolkningen, förändringar i tidsandan. De stabila värderingarna som hänger ihop med generationsskiftet grundas genom individuella erfarenheter och tillsammans med generationskamrater från födseln fram till 20-25-årsåldern. De värderingar som hänger ihop med tidsandan är mindre stabila.⁶⁵

När man talar om värderingar i samhället är det viktigt att poängtera att vi pratar om tendenser. Det är långt ifrån så att alla eller ens de flesta i samhället bär dessa värderingar utan det är mer förändringen och riktningen i förändringen som är intressant.

Vill man ringa in några speciella grupper där många inte bär på de postindustriella värderingarna så hittar man dessa främst bland lågutbildade äldre och bland tekniskt-praktiskt inriktade män på mindre industri- och bruksorter.⁶⁶

Postmoderna värderingar

Frihet

I det postmoderna samhället ökar värderingar som betonar frihet i stället för trygghet.⁶⁷ Friheten har ett samband med möjligheten till självförverkligande, det vill säga att vara fri genom att ha valmöjligheter i livet och ha möjlighet att realisera sina idéer. Ett gott liv får man genom det möjlighetssökande livet, med många valvägar öppna, och friheten att göra det man själv vill och önskar. Ett sätt att öka sina möjligheter anser man är via en bra utbildning, gärna på universitetet. Dessa värderingar inbegriper att människan är optimistisk inför sin egna framtid och att individen tror att det är möjligt att uppnå det de strävar efter.⁶⁸

Ickematerialism

I de postmoderna värderingarna finns tendenser till en övergång från materialistiska till ickematerialistiska och existentiella värderingar.⁶⁹

⁶⁵ M Lindgren Vad svenska folket tycker 1995 sid 6

⁶⁶ M Lindgren Vad svenska folket tycker 1995 sid 11

⁶⁷ I Bengts, A Mora Livsvägledning - tankar inför framtiden, 1994

⁶⁸ Kairos Future AB Rekordgenerationen, 2005 kap 2

⁶⁹ I Bengts, A Mora Livsvägledning - tankar inför framtiden, 1994 sid, 10

Målsättningen med livet idag är mer att njuta av ett hälsosamt liv, ha möjligheten att leva och äta bra, njuta av en god hälsa och ett rikt kulturliv, där strävan efter berömmelse inte är det primära. Det handlar om att sträva efter ballans i tillvaron, att finna inre harmoni och känna sig behövd och inte söka efter materiella saker. I detta ligger också möjligheten till att göra nya erfarenheter, att få möjlighet att resa och uppleva världen, och på så vis få uppleva allt man vill. Teknik tenderar till att vara något människor tar för självklart och som inte har något större värde eller intresse i sig, det som betyder något är det man kan göra med den.⁷⁰

Nätverk

Människor tenderar till att värdera nätverken högt, i detta inbegrips även familjen men framför allt är det vännerna man värderar högt. Att ha tid för vänner, föräldrar, syskon, den egna familjen är viktigt medan strävan efter pengar inte är lika viktig.⁷¹

Självförverkligande

Man kan även urskilja ett ökat fokus mot självförverkligande, människor fokuserar mer på det som de känner ger deras liv värde och mening.⁷² Värderingen av upplevelser slår ut det materiella: känslor, upplevelser, äventyr, andlighet och drömmar ökar i betydelse för människor i dagen samhälle.⁷³

Antihierarkiska värderingar

Även en övergång från hierarkiska värderingar och lydnad, till antihierarkiska värderingar och självbestämmande är tydlig⁷⁴

⁷⁰⁻⁷¹ Kairos Future AB MeWe generation, 2005 kap 6

⁷² Kairos Future AB MeWe generation, 2005 sid,34

⁷³ K Andersson, C Lernberg, M Lindgren Fördel Sverige, 2002 sid,42

⁷⁴ I Bengts, A Mora Livsvägledning - tankar inför framtiden, 1994 sid, 10

Människor vill skapa sina egna strukturer i stället för att bli tvingad att ingå i en från början given struktur.⁷⁵ Individen har en ökad tilltro till sitt egna jag, de vill känna att de är fria att göra sina egna val och framför allt, lita på sitt egna omdöme.⁷⁶ Detta inbegriper även ett ökat behov av att tänka själv.⁷⁷

Individualism

Individualistiska värderingar har ersatt kollektiva värderingar Detta ger också en ökad betoning av det egna ansvaret. Fokus på den individuella utvecklingen och självförverkligande är andra delar i den ökade individualismen.⁷⁸ Om man misslyckas med något kan man inte skylla på någon annan eller samhället, det är upp till dig själv om du ska lyckas i livet.⁷⁹ Ett led i detta är att tilltron till facket och den representativa demokratin tenderar att sjunka.⁸⁰

Arbetets betydelse

Det finns en tendens mot att värdesätta arbete lägre idag⁸¹ Ska man arbeta så ska arbetet vara spännande, målet med arbetet ska vara att bli den bäste inom sitt område⁸² och man måste brinna för sin arbetsuppgift.⁸³ Arbetet ses som en av flera möjliga arenor för utveckling. Det ska vara en mötesplats där man kan exponera sig själv, skapa och kommunicera med andra, och det skall vara stimulerande, utvecklande och engagerande. I dag ser man även en ökad betoning på helheter, och uppdelningen mellan arbete och fritid tenderar att försvinna.⁸⁴ Trots detta får inte arbetet gå ut över resten av livet.⁸⁵

⁷⁵ M Lindgren red Vad svenska folket tycker –95, 1995 sid,11

⁷⁶ Kairos Future AB MeWe generation, 2005 sid,34)

⁷⁷ I Bengts, A Mora Livsvägledning - tankar inför framtiden, 1994 sid, 10

⁷⁸ I Bengts, A Mora Livsvägledning - tankar inför framtiden, 1994 sid, 10

⁷⁹ Kairos Future AB MeWe generation, 2005 kap 2

⁸⁰ Kairos Future AB 80-talisterna kommer, 2002

⁸¹ M Lindgren red Vad svenska folket tycker –95, 1995 sid,10

⁸² Kairos Future AB MeWe generation, 2005 kap 9 sid 131-141

⁸³ Tomas Lönn Carpe Diem 2004 sid, 74-75

⁸⁴ I Bengts, A Mora Livsvägledning - tankar inför framtiden, 1994 sid, 10

⁸⁵ M Lindgren red Vad svenska folket tycker –95, 1995 sid,13-14

Preferenser

I de postmoderna värderingarna syns ett ökat behov av att synas och att få uttrycka sin personlighet, man ska inte vara en i mängden.⁸⁶ Det finns också en utveckling mot ökad tolerans för annorlunda familjekonstellationer och avvikande sexualitet. Bejakande av individuella preferenser ökar,⁸⁷ och utvecklingen går mot ökad variation av personliga uttryck.⁸⁸

Ökad rörlighet

Att flytta och röra sig ut i världen ses som något positivt i det postmoderna samhället. Det finns tendenser till att människor ser Sverige som för begränsat för att kunna erbjuda tillräckligt goda möjligheter för individen att utveckla sin begåvning maximalt.⁸⁹ 50 % av de unga idag uppger att det är troligt att de i framtiden kommer att bo utomlands och bara 15 % av dessa uppger att de definitivt inte kommer att göra det.⁹⁰ Att öka sina möjligheter i livet handlar om att röra sig ut i världen, att stanna där man är innebär stagnation.⁹¹

Kommentar till värderingar - generationsväxlingen kontra tidsandan

Unga bär mer av nya värderingar vilket vi visat i avsnittet ”Allmänt om värderingar”. Det visar sig även i sammanställningen av de postmoderna värderingarna då många värderingar i vårt arbete är hämtade ur litteraturen som handlar om den yngre generationen. Ändå måste man konstatera att tendenserna är påtagligt lika över generationerna. Detta kan vara ett tecken på att tidsandans påverkan på människor i vår tid är stor, men framför allt är finner man orsaken till detta i att den stora värderingsväxlingen finns att hitta mellan rekordgenerationen och generationen före denna. Rekordgenerationen anses vara och ha varit det moderna samhällets banbrytare.⁹²

⁸⁶ M Lindgren red Vad svenska folket tycker –95, 1995 sid,11

⁸⁷ Kairos Future AB Rekordgenerationen, 2005 sid,133

⁸⁸ Kairos Future AB MeWe generation, 2005 sid,34

⁸⁹ M Lindgren red Vad svenska folket tycker –95, 1995 sid,10

⁹⁰ K Andersson, C Lernberg, M Lindgren (Fördel Sverige, 2002 sid,37

⁹¹ Kairos Future AB MeWe generation, 2005 kap,2

⁹² Kairos Future AB Rekordgenerationen, 2005 kap,7

5 Intervjuer

I redovisningen av intervjuerna har valt att dels redovisa var person för sig som fallbeskrivning. Sedan har vi delat upp svaren och systematisera dessa under de rubriker som vi tidigare använt i vår litteraturstudie under redovisningen av de postmoderna värderingarna. Vi redovisar svaren person för person och kommenterar sedan resultaten under varje rubrik.

5.1 Fallbeskrivningar

Fallbeskrivning M

M, som är 36 år, är född i en småstad, en halvstor bruksort i Dalarna. Han har bott i Örebro större delen av sitt vuxna liv. Han arbetat sedan 1998 som samhällskunskapslärare på Tullängsskolan. M: tillsammans med sin familj, bestående av fru och två barn bor i ett hus i en av de inre stadsdelarna av Örebro. Han kommer från en studieovan bakgrund och föräldrarna tillhör den klassiska arbetarklassen.

Småstaden ville hela bekantskapskretsen flytta från redan i tonåren vilket även alla av kamraterna gjort. M:s föräldrar bor kvar på orten. Han sökte sig bort från uppväxtorten framför allt för att söka "storstadspulsen", främsta målet som tonåring var att flytta till Stockholm vilken han även gjorde. Att flytta från orten var och är också förknippat med att befria sig från "måsten" i form av bruksortens värderingar och möjligheten att i större utsträckning, få forma sitt liv själv. Örebro tycker M är en lagom stor stad. Han flyttade dit på grund av att hans blivande fru bodde där och på grund av högskolan, vilken han började studera på. Örebro uppskattar M bland annat för att staden i förhållande till uppväxtorten, har ett större utbud i form av restauranger, nöjen, affärer och kultur. Dessutom är det enligt M, en vacker stad och en fin sommarstad. Han skulle inte kunna tänka sig att flytta tillbaka till uppväxtorten eller till en mindre ort, främst beroende på mentaliteten och den sociala kontrollen. Att få känna sig fri och att ha valfrihet är viktigt för M.

Under denna vår håller M och familjen på med att sälja huset, bilen och större delen av bohaget för att resa till Thailand under ett år. De vill kliva av ekorrhjulet, som han formulerar det. De använder föräldrapenningen att leva på och dessutom har M sökt friår. Största anledningen till denna resa är att de vill känna sig fria från "måsten" och få tid att umgås som familj. De vill känna sig fria från ekonomiska ramar men framför allt, fria från åtaganden. De vill bo billigt, bo enkelt, leva ett överlag enklare liv och få möjlighet till att resa och upptäcka. Denna tid utomlands skall öppna för något nytt samtidigt som det skall vara ett avslut. En

nyttig paus, men samtidigt tänker de inte komma "tillbaka" till det gamla när de kommer hem. De vill bryta och komma tillbaka till något nytt liv, de vill få chans till en nystart. Att leva en tid utomlands har länge även det varit ett mål i sig och inspirationen till denna resa fick familjen av bekanta som varit borta några månader i Thailand. Han hoppas också att på resan få möjligheten att träffa nya människor som kan ge nya infallsvinklar på livet och nya drömmar, livsprojekt och livsmål. Detta beslut och även andra av familjens livsprioriteringar, skapar frågor hos föräldrarna som har svårt att förstå. Den äldre generationen upplever M, fokuserar på det materialistiska och har svårt att se meningen i andliga, existentiella, icke materialistiska projekt. Föräldrarna ser det också som ett steg tillbaka i karriären, nästan som en form av misslyckande.

Arbete har i över tio års tid varit en stor del av livsmålen och självförverkligandet. Båda har arbetat mycket, jobbet och fritiden har varit sammanflätat och det har varit svårt att se vad som varit det en eller det andra. Arbetet måste vara utvecklande för M och han har en stark behov av att delta i utvecklingsarbetet på sin arbetsplats. Men nu tycker han att han upplever en brytpunkt, arbetet gjorde honom inte lyckligare. Han ser detta som ett avslut, när de kommer hem är målet att inte ramla tillbaka, inte haka på medelklasstressen igen, som han säger. Arbete och karriär har visserligen varit spännande, utvecklande och framgångsrikt, men det känns nu som det är en avklarad period av livet. Han upplever även att han tidigare haft materiella mål i livet, som hus, bil och prylar men att han omvärderat dessa och han vill nu fokusera på det ickemateriella.

M har en dröm om att få tid och kraft över till att skriva, detta tycker M skulle vara både personligt utvecklande och en möjlighet till lycka. Han hinner inte detta nu då tiden inte räcker till annat än vardagsbestyren.

Åka skidor (utförsåkning) och dykning är några stunder då M upplever lycka. Andra stunder av lycka är förknippat med gemenskap, gemenskap tillsammans med vänner, familjen, barnen och tillsammans på tu man hand med frun.

Sommarstugan har även den varit en stor del i familjens liv och genom åren stått för en stor del av familjens livskvalitet, en oas borta från vardagen.

När M diskuterar livsfrågor och livsval gör han det med frun eller med vännerna. Familjen har ett gott nätverk med nära vänner som betyder väldigt mycket för dem.

Fallbeskrivning B

B, som sedan några år är långtidssjukskriven är snart 30 år. Som vuxen fick han diagnosen ADHD och lätt utvecklingsstörning. Han har under perioder haft psykiska problem och under

dessa perioder isolerat sig. B har en normal social förmåga när han mår bra och har då inte svårt att ta sig fram bland andra människor. Han bor i lägenhet i ett litet hus, där mamma och pappa bor i den andra lägenheten i samma hus. Huset är beläget en bit utanför en liten by, långt från närmsta stad. Bygden är en avfolkningsbyggd med hela samhällen där husen står tomma och förfaller. Mamma och pappa är äldre och de är pensionärer. B är yngst i en stor syskonskara. Föräldrarna kommer från arbetarbakgrund och har gått 6-årig folkskola. B:s skolgång är fortfarande en stor källa till ångest och han känner att skolan i stort mest misshandlat honom. Han gick ut grundskolan med låga betyg och han har ingen gymnasieutbildning eller motsvarande. Till vardags köper och säljer B lite av varje, vanligtvis bilar. Detta gör han både för att sysselsätta sig och för att få lite extra inkomst. Han hittar vanligast sina objekt via kontakter eller tidningen men ofta även via olika internetsidor. Fram för allt letar B sina objekt i regionen eller i Mellansverige men han har även varit utomlands och gjort affärer. Ljud från en V-8 är enligt B största lyckan man kan tänka sig. Bilar har alltid betytt mycket för B och han har periodvis skruvat en hel del med gamla bilar. Bilen i stort har varit ett intresse för honom men också en frihet att ta sig någonstans, ibland bara för att kunna komma bort men också för att ta sig ut i världen då han alltid bott lite avsidet. Att köra bil har i vissa situationer kunnat vara förknippat med en känsla av lycka men den känslan har avtagit med åren. Han är även intresserad av historia och är väldigt kunnig inom detta område. Att fördjupa sig i en historisk tidskrift eller ett historiskt program på Tv kan B till viss del se som lycka. Hunden är också en stor källa till lycka och livskvalitet då hunden ett ovärderligt sällskap för B. Mycket glädje från hunden smittar av sig och uppgiften att ta hand om ett levande väsen, som är beroende av omvårdnad, ger livet ett viktigt mening. Dessutom är hunden en trygghet i form av vakt då B ibland kan känna att han och föräldrarna bor lite ensligt och utsatt. B har ett nätverk av vänner i bygden som är viktiga för honom. Denna gemenskap är till stor del uppbyggd på intressen eller via ärenden, de tar hjälp av varandra när något praktiskt behöver ordnas. Vänskapen med dessa är otvungen och han känner sig fri att få vara den han är. Ingen bland vännerna ser materiella ting eller samhällspositioner som något att bry sig om, utan man umgås som den man är. Några bekanta utanför bygden har även B via sitt bilintresse. Gemensamt med de andra vännerna har de den otvungna hållningen till vem man är och hur man ser ut. Livskvalitén handlar för B om att vara fri, fri från måsten, fri från press och krav, fri från myndigheter, fri från saker som kan krångla, fri från social kontroll, fri från medmänniskors fördomar, fri från bekymmer. Att ha en ekonomi så man klarar sig, pengar till mat, tak över huvudet och till en bil som startar är huvudsaken för honom. Materiella ting och prylar är inte något som intresserar B och det är inget som han

förknippar med lycka. Prylar skapar mest problem.

Fallbeskrivning J

J är 39 år, bosatt i ett samhälle med 1000 innevånare där han växt upp och bildat familj.

J anser att livet alltid varit enkelt att leva och har sällan kompromissat, utan format sitt liv utifrån sina egna intressen. En stor del av hans liv handlar om att få vara nära naturen där han även arbetar när det passar honom. J åtar sig gallrings- och planteringsarbeten och några mindre avverkningar manuellt. Stor del av tiden åtgår annars till att jaga och fiska och att sköta om hemmet och familjen som består av sambo och ett barn. J har vid några tillfällen läst in ämnen vid Komvux för att skaffa sig behörighet till högskolan. Tankar om att utbilda sig till polis fanns tidigare och han var även antagen och påbörjade utbildningen, men avbröt den efter ett par dagar. Funderade på att studera skogsvård och eventuellt bli skogsvaktmästare men det har aldrig blivit av. Intervjun i sin helhet ger en bra bild av en personlighet som valt att leva ett liv som det faller honom in där han inte behöver göra avkall på sina åsikter. J kallar sig själv för vrång och vill gärna bli uppfattad som sådan, som ett skyddsnet för att ingen skall komma och tillrättvisa honom. Sambon arbetar på ett kafé ca 75% och övrig tid åtgår att dela J:s intressen för skog, fiske och jakt. Ser man till det materiella har familjen en mycket hög standard som kommer sig av noggrann planering, ett drivet och väl genomtänkt förhållningssätt till ekonomi. J tror sig egentligen inte behöva arbeta i någon annan form än den som passar honom bäst själv för stunden.

Fallbeskrivning H

H är en man i 65-årsåldern med ett långt verksamt liv bakom sig. När jag frågar honom om han format livet i karriär- eller strategiskt tänkande svarar H att han arbetat i de flesta yrken från gatsopare som ung i Göteborg till att avsluta sitt yrkesverksamma liv som skolledare, där valen från början var strategiska för ren överlevnad. Bildandet av familj kom relativt tidigt och yrket som så var inte huvudsaken utan pengarna styrde. Det strategiska tänkandet har egentligen fortsatt genom hela yrkeslivet, som tillsammans med ett starkt kulturarv av att vara redig och klara sig själv format honom som person. H tycker själv att han genom det synsättet kunnat förverkliga många idéer som kanske annars inte varit möjligt att genomföra. En konstitutorial tjänst, som innebär att man har tjänst för livet inom skolan, skapade en trygghet och fast inkomst som H behöll fram till 1997, då förfrågan om att arbeta på skolverket som konsult återigen gav möjlighet till strategi och självförverkligande. Nu styrde inte längre kravet på ekonomi och allt kändes bra. 2004, arbetslös för första gången och känslan av att

helt plötsligt vara värdelös och inte längre behövd kom som en chock, och att vid 63 års ålder för första gången stå som arbetssökande på AF kändes nästan förnedrande.

Vi samtalar om synen på moral, etik och hur man förhåller sig till andra människor, om det är någon skillnad idag mot för förr. Frågan är kanske ledande men berättigad med tanke på hur H ändå tänkte när han var tonåring och hur de generellt anses tänka idag.

Skillnaden som H ser det är att moralen, etiken och normativa frågor har kommit i skymundan för ett mer egocentriskt förhållningssätt bland unga idag. Detta genomsyrar samhället oavsett ålder, enligt H. Den tanke som fanns att öka människosynen och ansvaret för alla där ungdomarna skulle ges lika stort utrymme har istället skapat ett samhälle där vi tillåts att vara egoister oavsett vilken ålder vi är i. Och kanske är det så att 40-talisternas frammarsch och positionerande har gett nästkommande generationer en felaktig bild.

Intervjun avslutas med att vi samtalar kring hur man förhåller sig till livet vid pensionen. H Tycker att planeringen blir allt kortare och det är viktigare att leva i nuet. Förnöjsamhet och bra kvalitet varje dag tycker H och jämför sig med vilken ungdom som helst. H ser fram emot att få disponera sin tid till det som faller honom in för dagen utan att starta upp längre projekt.

5.2 Intervjusvar

Frihet

I det postmoderna samhället ökar värderingar som betonar frihet i stället för trygghet. Friheten har ett samband med möjligheten till självförverkligande, det vill säga att vara fri genom att ha valmöjligheter i livet och ha möjlighet att realisera sina idéer Ett gott liv får man genom det möjlighetssökande livet, med många valvägar öppna, och friheten att göra det man själv vill och önskar. Ett sätt att öka sina möjligheter anser man är via en bra utbildning, gärna på universitetet. Dessa värderingar inbegriper att människan är optimistisk inför sin egna framtid och att individen tror att det är möjligt att uppnå det de strävar efter.

M

Frihet är något som samtliga våra intervjuade betonar starkt. M betonar ofta att han tycker det att få forma sitt liv själv och att ha valfrihet. Han skulle inte kunna tänka sig att leva i ett sammanhang där det finns en inskränkt mentaliteten och en hård sociala kontroll. Han vill känna sig fria från ekonomiska ramar, fri från åtaganden och fri från ”måsten”. Han har goda möjligheten att styra sitt liv själv då han besitter ett stort självförtroende, trygg ekonomi och en hög utbildningsnivå.

B

Frihet är något som B tycker är mycket viktigt. Till viss del kanske beroende av sin sjukdom och sociala situation. Frihet för B är att vara fri från ”måsten”, fri från press och krav, fri från myndigheter, fri från saker som kan krångla, fri från social kontroll, fri från medmänniskors fördomar, fri från bekymmer. Även han betonar den egna valfriheten som viktig.

J

J har format hela sitt liv utifrån möjligheten att i näst intill alla situationer kunna bestämma över sig själv. Friheten är kärnan i J:s liv. J upplever att han har mycket stora möjligheter att välja i princip vad som helst i livet även om han inte gör det. När han väljer att leva nära naturen så är detta ett aktivt val utifrån hans intresse och erfarenheter om vad som är lycka.

H

H är en person som växt upp i en värld där man ska göra sin plikt. Trygghet var ledstjärnan i livet och man skulle vara lojal med exempelvis sin arbetsgivare. Men med åren har dessa värderingar ändrats och H ser i dag fram mot den frihet och valfrihet pensionen innebär. Att ha känslan av att ha många vägar öppna och att kunna styra sitt liv helt själv är nu mer viktigt än tidigare.

Kommentar

Friheten att kunna utforma sitt liv fritt är något som alla de intervjuade samstämmt värderas som mycket viktigt i deras liv idag. Frihetsbegreppet i stort innebär dock lite olika saker för olika personer. M är den som i högsta grad bär ett postmodernistiskt frihetsbegrepp i form av att skaffa sig många valmöjligheter. B:s valmöjligheter är betydligt mer begränsade och handlar kanske till viss del om att skapa sig trygghet. Detta kan ge en något motstridig bild av intervjusvaren inom detta område. Intressant är att även H anser att frihet är viktigt trots att han tillhör en äldre generation vilket skulle kunna tyda på att tidsandan påverkat honom på detta område.

Ickematerialism

I de postmoderna värderingarna finns tendenser till en övergång från materialistiska till ickematerialistiska och existentiella värderingar. Målsättningen med livet idag är mer att njuta av ett hälsosamt liv, ha möjligheten att leva och äta bra, njuta av en god hälsa och ett

rikt kulturliv, där strävan efter berömmelse inte är det primära. Det handlar om att sträva efter ballans i tillvaron, att finna inre harmoni och känna sig behövd och inte söka efter materiella saker. I detta ligger också möjligheten till att göra nya erfarenheter, att få möjlighet att resa och uppleva världen, och på så vis få uppleva allt man vill. Teknik tenderar till att vara något människor tar för självklart och som inte har något större värde eller intresse i sig, det som betyder något är det man kan göra med den.

M

M, har idag en livsinställning där hans målsättning är att fokuserar mindre på det materialistiska som hus, bil och prylar och mer på andliga, existentiella, icke materialistiska livsprojekt. Att få vara nära naturen och att få möjlighet och tid till att skriva är två exempel på saker som M skulle vilja fokusera mer på. Resa och upptäcka världen och andra kulturer är också viktigt. Tid till att filosofera och reflektera är också saker som han önskar få mer tid till.

B

B är inte speciellt intresserad av materiella ting. Att ha en ekonomi så man klarar sig, pengar till mat, tak över huvudet och till en bil som startar är huvudsaken för honom. Materiella ting och prylar är inget som han förknippar med lycka. Prylar skapar mest problem.

J

Det materiella är inget som J anser vara av större vikt. Saker har endast ett värde genom att vara användbara, inte som ett värde i sig. Statussökande och lycka genom konsumtion är främmande för honom. Att ha ett bra boende, mat och lite av det nödvändigaste räcker gott för J även om han har en god ekonomi.

H

Allt genom att åren gått har H mer och mer förstått att det materiella inte är det viktigaste i livet. Nu ser H fram mot att resa, ta del av kulturlivet och uppleva nya, spännande saker. Även lugn och ro, ett liv utan stress och krav lockar.

Kommentar

Alla de intervjuade värderar det materiella som mindre viktigt. M och H har ett bredare spektrum av mål för sitt icke materiella sökande, medan B och J mer betonar lugn och ro och upplevelser i vardagslivet.

Nätverk

Människor tenderar till att värdera nätverken högt, i detta inbegrips även familjen men framför allt är det vännerna man värderar högt. Att ha tid för vänner, föräldrar, syskon, den egna familjen är viktigt medan strävan efter pengar inte är lika viktig.

M

För M är nätverket tillsammans med familjen det viktigaste i livet. Han har ett stort nätverk av vänner och bekanta. Att umgås med dessa och att hålla kontakten med dessa tar stor del av M:s tid i anspråk. Han har även som livsmål att hela tiden utöka denna bekantskapskrets då samspel med andra människor är ett sätt för M att utveckla sig på. Dessa kontakter finns över hela jordklotet.

B

Även om B inte har ett stort nätverk är ändå vännerna viktiga för honom. Vänskapen med dessa är till stor del uppbyggd på intressen eller via ärenden, de tar hjälp av varandra när något praktiskt behöver ordnas. De flesta av B:s vänner bor i trakten, hans nätverk är till stora delar geografiskt begränsat.

J

För J är ett stort nätverk inte viktigt. Det är viktigare att vara fri än att binda upp sig med vänner. J har därför valt att ge andra en bild av sig själv som lite av en enstöring. Han har dock inte främjat sig från bekantskaper och han kan använda sin bekantskapskrets när han själv önskar. Hans bekantskapskrets sträcker sig långt ut från orten, även utanför landets gränser.

H

H har genom sitt arbete skapat sig ett stort nätverk med lösa och djupare kontakter. Dessa kontakter sträcker sig i dag över hela världen. Han har nu en längtan efter att få än mer tid till att underhålla och fördjupa dessa kontakter. Vänner och familj har de senaste åren blivit viktigare för H då han blivit tvungen att omvärdera sitt liv en hel del. Han ser i dag att arbetet tagit för stor del av hans liv tidigare vilket drabbat vänner och framför allt familjen. Detta har H målsättningen att ändra på nu.

Kommentar

Den gemensamma bilden vad gäller nätverk är inte helt samstämmig. M är den som värderar nätverket högst. Nätverket för honom är ett intresse i sig och en möjlighet till utveckling. B och J ser dem mer som kontakter som är praktiska att ha när man behöver hjälp av något slag. H som har omvärderat sitt nätverk har på senare tid börjat se sitt nätverk på samma sätt som M.

Självförverkligande

Man kan även urskilja ett ökat fokus mot självförverkligande, människor fokuserar mer på det som de känner ger deras liv värde och mening. Värderingen av upplevelser slår ut det materiella: känslor, upplevelser, äventyr, andlighet och drömmar ökar i betydelse för människor i dagen samhälle.

M

M:s liv handlar i allra högsta grad om att förverkliga sig själv. Arbete och karriär har som livsprojekttidigare tidigare varit en viktig del i detta men nu stundar nya livsprojekt. Dessa projekt handlar hela tiden om vad som ger M:s liv ett högre livsvärde och meningsfullhet.

B

B:s liv har varit ett sökande efter lugn och ro. Därför har självförverkligandet inte fått så stort utrymme. Det som gett B mest icke materiell tillfredställelse är hunden som är en viktig del i hans liv.

J

J är en person som kompromisslöst förverkligat sina egna önskningar och intressen. Han sysslar näst intill uteslutande med saker som ger honom mening och en hög livskvalitet.

H

För H har arbetet och karriären i många år varit det han förknippat med självförverkligande. Till stora delar har arbetet varit det intresse H haft i livet. Nu har han omvärderat detta och längtar efter andra livsmål och projekt. Dessa projekt får inte vara för stora men målet och de inbegriper endast icke materiella projekt. Det materiella känns överspelat, han känner att han har allt han behöver.

Kommentar

Tre av fyra av de intervjuade har näst intill kompromisslöst levt sitt liv med målet att självförverkliga sig. B har inte riktigt haft förutsättningarna för att kunna leva med det som mål.

Antihierarkiska värderingar

Även en övergång från hierarkiska värderingar och lydnad, till antihierarkiska värderingar och självbestämmande är tydlig. Människor vill skapa sina egna strukturer i stället för att bli tvingad att ingå i en från början given struktur. Individen har en ökad tilltro till sitt egna jag, de vill känna att de är fria att göra sina egna val och framför allt, lita på sitt egna omdöme. Detta inbegriper även ett ökat behov av att tänka själv.

M

M har ett stort behov av att känna sig fri att välja, att kunna flytta på sig när han känner sig obekvämt men samtidigt är han uppfostrad i en anda där man underkastar sig hierarkiska beslut. Men han har samtidigt inte någon större, överdriven respekt för människor över honom i hierarkin.

B

B har alltid haft väldigt svårt att underkasta sig beslut från någon annan människa. Även här är sjukdomen en stor anledning till detta. Men att inte underkasta sig någon överhet är också en livsstil som är väl utbredd på orten och i B:s bekantskapskrets.

J

J underkastar sig i princip inga hierarkiska beslut. Hela hans liv bygger på att undvika alla former av styrning från alla former av överhet.

H

H representerar en generation som tror på hierarkier. Visserligen har han genom sina erfarenheter blivit ganska synisk i sin syn på beslutsfattare och politiker men i grunden tror han på samhällssystemet och han har även själv varit en del av den hierarkiska överheten.

Kommentar

Att alla fyra intervjuade har ett behov av att bestämma själva är tydligt. M och framför allt H har fortfarande en tilltro till det hierarkiska systemet medan B och J över huvud taget inte underkastar sig någon hierarki.

Individualism

Individualistiska värderingar har ersatt kollektiva värderingar Detta ger också en ökad betoning av det egna ansvaret. Fokus på den individuella utvecklingen och självförverkligande är andra delar i den ökade individualismen. Om man misslyckas med något kan man inte skylla på någon annan eller samhället, det är upp till dig själv om du ska lyckas i livet. Ett led i detta är att tilltron till facket och den representativa demokratin tenderar att sjunka.

M

M är en stor förespråkare för individualistiska värderingar och även betoningen på att individen skall stå till svars för sitt handlande även om han samtidigt har stor kunskap och intresse i samhällsfrågor och sociologiska frågor. Han har dock en tilltro till det politiska systemet även om han föraktar vissa politiker. Han är en stor förespråkare för det demokratiska styrelseskicket. Facket däremot har han inte något större förtroende för.

B

B har alltid fullständigt vägrat att inlemma sig i något kollektivt. Även detta kan naturligtvis till stor del förklaras av hans sjukdom men det är också något typiskt för hans bekantskapskrets. De är alla stora personligheter och det är någon de respekterar hos varandra. Någon tilltro till några samhällssystem eller kollektiv existerar inte utan han litar enbart på några av sina närmaste vänner. Däremot kan han ofta lägga förklaringar till misslyckanden eller tillkortakommanden till samhällssystemet.

J

J har också fullständigt vägrat att inlemma sig i något kollektivt. Han är individualisten personifierad. Han har ingen tilltro till de samhälliga systemen.

H

För H har kollektivet inte varit så lockande. Han har i stora delar av sin tid i arbetslivet varit chef. Han har dock en stor tilltro till det demokratiska systemet och till samhällets organisationer.

Kommentar

Alla de fyra intervjuade är individualister och de vill inte ingå i några kollektiv. Tilltron till det politiska systemet är dock varierande där några av dem fortfarande tror på det demokratiska systemet..

Arbetets betydelse

Det finns en tendens mot att värdesätta arbete lägre idag. Ska man arbeta så ska arbetet vara spännande, målet med arbetet ska vara att bli den bästa inom sitt område och man måste brinna för sin arbetsuppgift. Arbetet ses som en av flera möjliga arenor för utveckling. Det ska vara en mötesplats där man kan exponera sig själv, skapa och kommunicera med andra, och det skall vara stimulerande, utvecklande och engagerande. I dag ser man även en ökad betoning på helheter, och uppdelningen mellan arbete och fritid tenderar att försvinna. Trots detta får inte arbetet gå ut över resten av livet.

M

M har tidigare levt för sitt arbete och sin karriär. Det var hans livs stora intresse och gränsen mellan fritid och arbete fanns inte. Han tog stor plats på sin arbetsplats och deltog mycket aktivt i olika projekt och utvecklingsarbeten. Karriärmässigt hade han valt en arbetsledande position och strävade efter högre tjänster. Sedan avtog intresset och fokus på arbetet. Då blev det ointressant att arbeta och andra livsprojekt blev viktigare. Till sist har han tagit ledigt från arbetet helt.

B

För B är arbete helt ointressant. Till stor del naturligtvis beroende på de begränsningar hans sjukdom leder till men han finner heller ingen drivkraft till att arbeta.

J

J är även han ointresserad av arbete. Han åtar sig visserligen lite småjobb men dessa är egentligen inbegripna i de intressen han har. De är inget han behöver göra av ekonomiska skäl utan de gör han för att det är roligt.

H

H har på äldre dar omvärderat sin syn på arbete till stor del. Tidigare var arbetet H stora passion men numer ser han fram mot att ägna sin tid åt andra saker även om han gärna skulle kunna tänka sig att delta lite i arbetslivet från och till. Han ser det som en uppgift att delge yngre människor som arbetar i skolan sina erfarenheter. Att så till stora delar leva för arbetet som H gjort inser han i dag inte är något att eftersträva. Numer ser han mer till att livet ska ha en ballans och inbegripa saker som till exempelvis familj och vänner i högre utsträckning. Att leva i nuet och att njuta mer i vardagen är saker som H eftersträvar mer i dag än tidigare. Resa och umgås med vänner vill han också göra.

Kommentar

Alla de intervjuade värderar idag arbete lågt. B och J är de som värderar arbete lägst. M och H har tidigare haft sitt stora livsinnehåll i sitt arbete men omvärderat detta. Vi ser här ett visst belegg för de postmoderna värderingarna runt arbete, ska man arbeta så ska arbetet vara individens stora intresse och redskapet för det egna självförverkligandet.

Preferenser

I de postmoderna värderingarna syns ett ökat behov av att synas och att få uttrycka sin personlighet, man ska inte vara en i mängden. Det finns också en utveckling mot ökad tolerans för annorlunda familjekonstellationer och avvikande sexualitet. Bejakande av individuella preferenser ökar, och utvecklingen går mot ökad variation av personliga uttryck.

M

M är en mycket tolerant människa då det gäller preferenser. Han anser att det är en grundläggande rättighet att få forma och leva sitt liv precis på det sätt man själv vill. Åtminstone så länge det inte drabbar någon annan. Att vara fast i av andra fastställda värderingar, normer och social kontroll är mycket negativt för M.

B

B har till stora delar bruksortens fördomar mot människor som är olika vad gäller sexualitet, etnisk tillhörighet och personligt uttryck. Det är helt accepterat att vara annorlunda men inte homosexuell eller invandrare.

J

J säger sig till stora delar vara ointresserad av andra människors och därav ointresserad av deras preferenser. De får vara som de själva önskar bara de inte stör honom.

H

H är även han en mycket tolerant människa vad gäller preferenser. Han värderar de grundläggande rättighet att få forma och leva sitt liv precis på det sätt man själv vill mycket högt.

Kommentar

Även här framstår en splittrad bild i intervjuavaren. M och H är de som ger stöd för de postmoderna värderingarna angående preferenser medan B:s värderingar talar emot dessa.

Ökad rörlighet

Att flytta och röra sig ut i världen ses som något positivt i det postmoderna samhället. Det finns tendenser till att människor ser Sverige som för begränsat för att kunna erbjuda tillräckligt goda möjligheter för individen att utveckla sin begåvning maximalt. 50 % av de unga idag uppger att det är troligt att de i framtiden kommer att bo utomlands och bara 15 % av dessa uppger att de definitivt inte kommer att göra det. Att öka sina möjligheter i livet handlar om att röra sig ut i världen, att stanna där man är innebär stagnation.

M

Ett av M:s livsmål är att resa och att under perioder få leva och bo utomlands. Han är även öppen för att flytta utomlands för gott om någon attraktiv möjlighet dyker upp. Strax efter intervjun ska M resa till Thailand tillsammans med familjen under ett år.

B

Att flytta är otänkbart för B. Han trivs i den hemvanda och trygga miljön. Däremot reser han gärna under perioder när han mår bra. Ofta är dock detta förknippat med någon annat mål, exempelvis att köpa en bil. Sällan reser han för att uppleva nya kulturer och människor.

J

Även J är inte speciellt intresserad av att flytta. Han har sina stora intressen i närheten av boendeorten och finner ingen anledning att leta nya erfarenheter.

H

H är och har alltid varit öppen för att flytta vilket han även gjort flera gånger i sitt liv. Att flytta utomland känns kanske något mer främmande. Att resa och uppleva nya kulturer är däremot mycket lockande och något som H planerar göra efter sin pension.

Kommentar

Även här framstår en splittrad bild av intervjuvärdens. M är den som återigen i högsta grad bär på de postmoderna värderingarna. B är den som är mins benägen till att vilja flytta och uppleva nya kulturer.

6 Resultat och analys

Syftet med vårt arbete är att utreda om det postmoderna samhällets värderingar skapar ett behov av att förändra vägledningen i riktning mot personlig vägledning. I vår analys utreder vi förhållandet mellan de krav de postmoderna värderingarna innebär och begreppen studie och yrkesvägledning och personlig vägledning. Genom litteraturstudien och intervjuerna samt redovisningen av analys och resultat anser vi att vi uppnått syftet med vårt arbete.

Vi anser att vår litteraturstudie tydligt visar att arbetets betydelse värderas lägre i det postmoderna samhället än i det industriella samhället. Utredningen påvisar att arbetet idag mer ses som en av flera möjligheter till personlig utveckling, som ett av flera redskap för att nå andra livsmål.

Eftersom Studie och yrkesvägledningen i vår definition, är vägledning som syftar mot studier och arbete, är vår slutsats att vägledning förutom ett holistiskt förhållningssätt behöver fokusera på områden som socialt, kulturellt, relationellt, politiskt och fysiologiskt liv samt hälsa och existentiella frågor och tona ner frågor som framtida studier och arbete.

Eftersom de postmoderna värderingarna som bland annat innebär en övergång mot icke materialistiskt och mer existentiella värderingar samt självförverkligande och möjlighetssökande liv, kan vägledningens fokus inte vara utbildning, arbete, karriär och ekonomi. Även tendensen mot att värdera det sociala livet och de personliga nätverken högt, talar för detta och styrker behovet av att vägledningen i första hand arbetar med fokus mot personlig vägledning.

Även de båda rapporterna inom området livsvägledning pekar på att det postmoderna samhället kräver en utveckling mot en mer holistiskt inriktad vägledning och att områden som yrke och karriär bör tonas ner. Rapporterna delar vår bild av de postmoderna värderingarna.

I litteraturen som helhet har vi inte kunnat finna några motstridigheter runt vad det postmoderna samhällets värderingar innebär utan bilden har varit samstämmig.

Samtidigt som vi arbetade med litteraturstudien genomförde vi fyra djupintervjuer. I sammanställningen visade det sig att de intervjuade i olika grad bär på postmoderna värderingar, men gemensamt framkommer det en tydlig bild av att arbetets betydelse inte

värderas högt i dessa personers liv. Några anser att arbete inte är intressant över huvud taget och andra har tidigare haft arbetet som sitt stora livsintresse men nu omvärderat detta. Värderingen runt synen på arbete som antingen något som fyller större delen av personens liv och som är individens stora redskap för självförverkligande, eller som andra alternativ, är ointressant, är ett postmodernt sätt att se på arbete och stärker vår litteraturstudies resultat.

Framträdande för samtliga personer är också den höga värderingen av att få uppleva frihet och att känna sig fri. Ingen av de intervjuade lyfter fram ekonomiska eller materiella mål. Det som däremot framträder är strävan mot självförverkligande genom ett ickemateriellt förhållningssätt. Gemensamt har de också ett tydligt behov av självbestämmande. Den som i högsta grad bär på postmoderna värderingar är M, som starkast betonar betydelsen av nätverk och vänner, är öppen vad gäller preferenser, och är mest benägen att utvecklas genom att möta nya människor och influenser från andra kulturer via resor eller att bosätta sig utomlands. Intressant är även H som tillhör en äldre generation, som även han i hög grad bär på många postmoderna värderingar vilket kan tyda på att tidsandan till stor del påverkar oss oberoende av generationsgränserna.

Den samlade bilden av intervjuerna anser vi stärker resultatet i vår litteraturstudie, att vägledningen bör inriktas mot personlig vägledning, framför allt grundat på att de intervjuade personerna värderar arbete som mindre betydelsefullt. Resultaten i intervjuerna visar att personlig vägledning i vissa fall borde kunna resultera i mål som inte inbegriper arbete, karriär och yrke.

Det samlade resultatet av vår litteraturstudie och våra intervjuer, anser vi visar att det postmoderna samhällets värderingar kräver att vägledningen i första hand inriktas mot personlig vägledning och i andra hand mot studie- och yrkesvägledning.

7. Diskussion

Vår målsättning med detta arbete var att utreda om vägledningen behöver förändras, mot fokus på personlig vägledning. Resultatet i arbetet tycker vi visar att det föreligger ett sådant behov, och genom detta arbete är vår förhoppning bidra med ett inlägg i debatten runt dessa frågor i vägledningskretsar och eventuellt ett bidrag i debatten om vägledningsutbildningens utformning. Även de rapporter som behandlar området livsvägledning och som är inbegripna i litteraturstudien har i många delar kommit fram till samma slutsats.

Vi tror att en av grundförutsättningarna för att bättre kunna hantera de postmoderna värderingarna, är att frigöra sig från den Lutheranska arbetsmoralen. För att förse mänskligheten med produkter och livsmedel krävs det inte längre att alla arbetar. Produktiviteten kan upprätthållas av en minoritet av befolkningen och hur det mervärde som generas fördelas, handlar om fördelningspolitik. Förutsättningarna för att upprätthålla en relativt hög välfärd finns trots att majoriteten inte arbetar. (R. Fahlbeck)

När man arbetar med värderingar är det viktigt att poängtera att man talar om tendenser. Alla har naturligtvis inte tagit till sig de nya värderingarna fullt ut utan detta är mer en successiv process som pågår under en längre tid. Förändringen bör därför inte ses som en förändring från svart till vitt utan bör ses i en grå skala. Detta visar sig även i våra intervjuvar. Därför anser vi också att man bör förhålla sig till detta arbetes resultat på liknande sätt, människor i samhället bär de postmoderna värderingarna i olika hög grad. Som vi tidigare beskrivit har IT varit den stora faktorn i övergången till det Postmoderna samhället. (Nätverkssamhällets Framväxt) Mycket talar för att Bio-tech kommer att bli nästa. Upptäckten av DNA-spiralen och möjligheten att manipulera med DNA kommer att få motsvarande effekt på Bio-tech som transistor och den integrerade kretsen fick på IT-utvecklingen. (20 världar) Övergången mellan det agrara via det industriella till det postmoderna samhället tog ungefär 100 år. Mycket talar för att nästa paradigmskifte ligger betydligt närmare i tiden. Att vi redan till stora delar lever i det postmoderna samhället har vi redan konstaterat i bakgrunden och att det finns ett behov att anpassa vägledning efter detta konstaterar vi i resultatdelen. Då vägledningen bör följa samhällsutvecklingen så kommer Bio-tech samhällets intåg att medföra ytterligare förändringar för vägledningen och denna förändring tenderar till att komma betydligt snabbare än tidigare förändringar. Därför måste vi kanske öka förändringsbenägenheten inom vårt kunskapsområde.

7.1 Fortsatt forskning

Vi anser att fortsatt forskning inom området är nödvändigt för att vägledningen skall kunna följa samhällsutvecklingen. Intressant vore att se experimentell metodutveckling där man till exempel provar vägledning med människor utanför arbetsmarknaden där vägledningen tydligt fokuserar på områden som inte omfattar arbete, karriär och yrke. För att på så vis studera om ett sådant förhållningssätt i vägledningen bättre uppnår målsättningen av att människan ska få en bättre upplevelse av livet och ökad livskvalitet.

Referenser

- R. Vance Peavy: Konstruktivistisk vägledning
K Andersson, C Lernberg, M Lindgren: Fördel Sverige
B Sandkull, J Johansson: Från Taylor till Toyota
B Wahlström: Efter Stålbadet
M Castell: Nätverkssamhällets framväxt
Å Andersson, P Sylvan: Framtidens arbete och liv
Tomas Lönn: Carpe Diem
Kairos Future AB: Tjugo världar
(Kairos Future AB): MeWe generation
Kairos Future AB: 80-talisterna kommer
(Kairos Future AB): Rekordgenerationen
(Kairos Future AB): Rekordgenerationen slår till igen
M Lindgren red: Vad svenska folket tycker -95
I Jegers, M Lindgren: Morgondagens skola
Anders Lovén: Kvalet inför valet
Red N Bunar, M Trondman: Varken ung eller vuxen
P Nilsson, P Åkerblom: Livsvägledning - En framtida vägledningsmodell?
I Bengts, A Mora: Livsvägledning - tankar inför framtiden
E Westholm: Framsyn – ett möjligt samtal om kommande decennier
M Lindgren: Paradigskifte i omvärldsanalysen
J Myrdal: Berättelser om vår egen tid. Aspekter på framtidsstudier
R. Fahlbeck: Tidskriften Loop 3/06
Internet
<http://www.framtidsstudier.se>